

IFLAs etiske retningslinjer for bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere (fullstendig utgave)

Innledning

Disse retningslinjene for etisk og god atferd på arbeidsplassen er tenkt som forslag til etiske retningslinjer som kan veilede både bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere og være til hjelp for bibliotek- og informasjonsorganisasjoner som skal skrive eller redigere sine egne retningslinjer.

Funksjonen til de etiske retningslinjene kan beskrives slik: å skulle oppmuntre til refleksjon omkring prinsipper som bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere kan ta utgangspunkt i når de skal utarbeide sine strategier og håndtere dilemmaer, og som kan styrke den faglige selvfølelsen og sørge for gjennomsiktighet for både brukere og samfunnet generelt.

Retningslinjene er ikke ment å skulle erstatte eksisterende retningslinjer eller svekke den plikten fagorganisasjonene har til å utvikle sine egne retningslinjer ved hjelp av en prosess som består av bakgrunnsundersøkelser, samråd og utarbeiding av felles utkast. Det blir ikke forventet at organisasjonene følger disse retningslinjene til punkt og prikke.

Retningslinjene presenteres ut fra en overbevisning om følgende:

Bibliotekfaget er ved sin natur en etisk aktivitet som representerer en tilnærming til profesjonelt informasjonsarbeid med sterke verdier.

Behovet for å dele ideer og informasjon har fått større betydning etter hvert som samfunnet de siste århundrene har blitt stadig mer komplekst, og denne situasjonen danner fornuftsgrunnlaget for bibliotekene og utførelsen av bibliotekfaget.

I dagens moderne samfunn går oppgaven til informasjonsinstitusjoner og -fagfolk, herunder bibliotek og bibliotekarer, ut på å bidra til å optimalisere registrering og fremstilling av informasjon og å sørge for tilgang til informasjonen.

Informasjonstjenester som gagnar sosial, kulturell og økonomisk velferd, representerer selve kjernen i bibliotekfaget, og bibliotekarer kan dermed sies å ha et samfunnsansvar.

Denne troen på menneskets behov for å dele informasjon og ideer medfører også en anerkjennelse av informasjonsrettighetene. Ideen om menneskerettigheter, og da særlig slik de blir uttrykt i De forente nasjoners verdenserklæring om menneskerettigheter (1948), krever at vi alle anerkjenner og aksepterer andre personers menneskelige natur og respekterer deres rettigheter. Særlig artikkel 19 slår fast at alle mennesker har rett til menings- og ytringsfrihet og tilgang til informasjon.

Artikkel 19 slår uttrykkelig fast en rett til å "søke, motta og meddele opplysninger og ideer gjennom ethvert meddelelsesmiddel og uten hensyn til landegrenser", noe som danner et tydelig fornuftsgrunnlag for bibliotek og utøvelsen av et moderne og fremskrittssvennlig bibliotekfag. IFLA har i form av utallige kunngjøringer, erklæringer og politiske og tekniske dokumenter utvidet forståelsen av arbeidet med informasjon. Innbefattet i dette arbeidet er ideen om informasjonsrettigheter og deres betydning for faget og for samfunnet generelt. Vektleggingen av informasjonsrettigheter forplikter i sin tur bibliotekarer og andre

informasjonsarbeidere til å vurdere den aktuelle lovgivningen på prinsipiell basis, og til å være beredt til å gi råd og, når det er formålstjenlig, arbeide for å forbedre både innholdet i og forvaltningen av lovene.

Artiklene i disse etiske retningslinjene bygger på kjerneprinsippene som er skissert opp her i innledningen, og er tenkt som forslag til retningslinjer for hva som er god atferd. IFLA innser at selv om disse kjerneprinsippene bør ligge til grunn for alle slike retningslinjer, vil de konkrete retningslinjene nødvendigvis måtte variere i henhold til det aktuelle samfunnet, praksisfellesskapet eller virtuelle fellesskapet. Det å utarbeide retningslinjer er en vesentlig oppgave i yrkesorganisasjonene, akkurat som refleksjon omkring etiske spørsmål er det for alle yrkesutøvere. IFLA anbefaler alle sine medlemsorganisasjoner og -institusjoner og hver enkelt bibliotekar og informasjonsarbeider å bruke IFLAs etiske retningslinjer til dette arbeidet.

IFLA vil revidere retningslinjene ved behov.

1. Tilgang til informasjon

Hovedoppgaven til bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere er å sikre tilgang til informasjon for all aktivitet knyttet til personlig utvikling, utdanning, kulturell berikelse, fritid, økonomi og opplyst deltaking i og styrking av demokratiet.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal ikke godta å nekte eller begrense tilgang til informasjon og ideer, særlig i form av sensur, enten den utføres av stater, regjeringer, religiøse institusjoner eller samfunnsinstitusjoner.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere som yter tjenester til publikum, skal gjøre det de kan for å kunne tilby tilgang til samlingene og tjenestene uten kostnader for brukerne. Hvis det ikke er mulig å unngå medlemsavgifter og administrasjonsgebyrer, bør de være så lave som mulig, og det bør utarbeides praktiske løsninger som sikrer at sosialt svakerestilte personer ikke blir stengt ute.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal markedsføre og offentliggjøre informasjon om sine samlinger og tjenester på en slik måte at brukere og potensielle brukere er klar over eksistensen og tilgjengeligheten.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal bruke så effektive metoder som mulig for å gjøre materialet tilgjengelig for alle. Til dette formålet skal de forsøke å sikre at nettsidene til bibliotek og andre informasjonsinstitusjoner oppfyller kravene i internasjonale standarder for tilgjengelighet, og at det ikke er noe som hindrer tilgangen til dem.

2. Ansvar overfor enkeltpersoner og samfunn

For å fremme inkludering og bekjempe diskriminering skal bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere sikre at ingen blir nektet retten til informasjonstilgang, og at det ytes

rimelige tjenester til alle uansett alder, statsborgerskap, politisk overbevisning, fysiske eller mentale evner, kjønn, avstamning, inntekt, innvandrers- eller asylsøkerstatus, sivil status, opprinnelse, rase, religion eller seksuell legning.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal respektere språklige minoriteter i landet og deres rett til tilgang til informasjon på sitt eget språk.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal organisere og presentere innholdet på en slik måte at selvhjulpne brukere kan finne den informasjonen de trenger. Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal hjelpe og støtte brukerne i deres søken etter informasjon.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal tilby tjenester som forbedrer leseferdighetene. De skal fremme informasjonskompetanse, herunder evne til å identifisere, finne, vurdere, organisere og skape, bruke og formidle informasjon. De skal også fremme etisk bruk av informasjon og på den måten bidra til å unngå plagiering og andre former for misbruk av informasjon.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal ta hensyn til at mindreårige må vernes, og samtidig sikre at dette ikke virker inn på informasjonsrettighetene til voksne.

3. Personvern, taushetsplikt og åpenhet

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal respektere personvernet og verne om personopplysningene som det er nødvendig å utveksle mellom enkeltpersonen og institusjonen.

Forholdet mellom biblioteket og brukeren er belagt med taushetsplikt, og bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal treffe hensiktsmessige tiltak for å sikre at brukeropplysninger ikke blir delt utenfor den opprinnelige transaksjonen.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal støtte og selv bidra til gjennomsiktighet slik at publikum kan granske arbeidet til regjeringer, administrasjoner og virksomheter. De innser også at det er i offentlighetens interesse at upassende atferd, korrupsjon og kriminalitet blir avslørt av det som utgjør brudd på taushetsplikten av såkalte varslere.

4. Åpen tilgang og immaterielle rettigheter

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere ønsker å gi bibliotekbrukere best mulig tilgang til informasjon og ideer i alle typer medier og formater. Det innebærer støtte til prinsippene om åpen tilgang, åpen kildekode og åpne lisenser.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere har som mål å sørge for rettferdig, rask, økonomisk og effektiv informasjonstilgang for brukerne.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere er faglig forpliktet til å arbeide for unntak for og begrensninger i opphavsrettslige restriksjoner for bibliotek.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere er samarbeidspartnere med forfattere, utgivere og andre skapere av opphavsrettslig beskyttede verker. Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere anerkjenner forfattere og andre opphavspersoners immaterielle rettigheter og vil forsøke å sikre at disse rettighetene blir respektert.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal på vegne av brukerne forhandle frem så gunstige vilkår som mulig for tilgangen til verkene. De skal også arbeide for å sikre at denne tilgangen ikke blir unødig hindret eller hemmet av forvaltningen av lovgivningen knyttet til immaterielle rettigheter, og at lisensene ikke setter til side unntakene som er gjort for bibliotek i den nasjonale lovgivningen. Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal oppfordre regjeringene til å etablere en ordning for immaterielle rettigheter som på behørig vis respekterer balansen mellom interessene til rettighetshavere og enkeltpersoner og de institusjonene som betjener dem, for eksempel bibliotekene.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal også arbeide for begrensninger i de opphavsrettslige vilkårene, og for at informasjon som har falt i det fri, skal forbli offentlig tilgjengelig og gratis.

5. Nøytralitet, personlig integritet og faglig dyktighet

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere er strengt forpliktet til å forholde seg nøytrale og innta en objektiv holdning med hensyn til samlinger, tilgang og tjenester. Nøytralitet gir den beste balansen som det er mulig å oppnå i samlingene og i informasjonstilgangen.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal definere og kunngjøre sine strategier for utvelgelse, organisering, bevaring, levering og spredning av informasjon.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal skille mellom egne personlige overbevisninger og faglige arbeidsoppgaver. De skal ikke fremme private interesser eller personlige oppfatninger på en slik måte at det går ut over nøytraliteten.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere har rett til ytringsfrihet på arbeidsplassen såfremt det ikke bryter med prinsippet om nøytralitet overfor brukerne.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal motarbeide korrupsjon som berører bibliotekfaget direkte, som i forbindelse med anskaffelse og levering av bibliotekmateriell, bibliotekansettelser og administrasjon av bibliotekets kontrakter og økonomi.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal bestrebe seg på å utføre sitt yrke på en fremragende måte ved å holde ved like og styrke sine kunnskaper og ferdigheter. De skal ha som mål å levere tjenester av beste kvalitet og på den måten fremme yrkets positive omdømme.

6. Forholdet til kollegaer og mellom arbeidsgiver og ansatt

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal behandle hverandre rettferdig og med respekt.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal på alle områder av sitt arbeid motarbeide diskriminering på grunn av alder, statsborgerskap, politisk overbevisning, fysiske eller mentale evner, kjønn, sivil status, opprinnelse, rase, religion eller seksuell legning.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal arbeide for lik lønn og like ytelser for menn og kvinner som har tilsvarende jobber.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal dele sin faglige erfaring med kollegaene, og de skal hjelpe og veilede nye yrkesutøvere med å finne sin plass i fagmiljøet og utvikle ferdighetene sine. De skal bidra til aktiviteter i sin yrkesorganisasjon og ta del i forskning og utgivelser knyttet til faget.

Bibliotekarer og andre informasjonsarbeidere skal søke å oppnå godt omdømme og anerkjennelse basert på sin profesjonalisme og etiske atferd. De skal ikke konkurrere med kollegaer ved hjelp av urimelige metoder.

Anbefalt litteratur:

The Ethics of Librarianship. An International Survey. Red. av Robert W. Vaagan med en innledning av Alex Byrne. München: Saur 2002 VI, 344 s.

Gebolys, Zdzislaw, Jacek Tomaszczyk: Library Codes of Ethics Worldwide. Antologi. Berlin: Simon 2012. 267 s.

Professional Codes of Ethics for Librarians. IFLA-Committee on Freedom of Access to Information and Free Expression (FAIFE).

= <http://www.ifla.org/en/faife/professional-codes-of-ethics-for-librarians>
(19.03.2012)

Sturges, Paul: Doing the Right Thing. Professional ethics for information workers in Britain. In: New Library World. 104, 2003, n. 1186, s. 94-102.

<http://www.fims.uwo.ca/people/faculty/frohmann/LIS774/Documents/Sturges%20on%20codes.pdf>

(19.03.2012)